

# gramatický systém turečtiny

po9.10

konzultace po2.00

# organizačně

- stejný systém jako v zs
- docházka
- závěrečná diskuze
- úkoly
  - drobná změna
    - 1 úkol z gramatiky + 1 skupinový úkol (viz dále)

# plán semestru

- dokončení přehledu gramatiky
  - syntax
  - slovesná jména a souvětí
- turkické jazyky
  - dějiny turečtiny
  - sociolingvistická situace turečtiny
  - turečtina v kontextu turkických jazyků
  - turečtina v kontextu jazyků světa

dotazy, nejasnosti?

syntax

# co je syntax

ayşe	orada	
bu	yeni kanepemizde	
hepimiz	mutfaktaki masanın altında	
şu adam	iki saattir	yatıyor...
gökhan'ın annesi	saat onikiden beri	
en iyi arkadaşım la ben	rahat rahat	
yıllardır görmediğim eski piyano öğretmenim	horlayarak	

# jmenná věta

- opakování
- struktura
- typy
- morfologie
- otázka a negace
- srovnání s češtinou

jmenná věta

O.



# jmenná věta

çiçek güzel  
bu  
orkide  
leyla'nın  
vazoda  
benden  
sana  
annem için  
yok

# jmenná věta

çiçek vazoda

×

vazoda çiçek var

# jmenná věta

çiçek vazoda

×

vazoda çiçek var

bende bir kitap var

×

bir kitabım var

# jmenná věta

çiçek vazoda	×	vazoda çiçek var
bende bir kitap var	×	bir kitabım var
siz tercüman mısınız?	×	tercüman siz misiniz?

# jmenná věta

ali öğretmen

ali öğretmendi

ali öğretmenmiş

ali öğretmen olacak

ali öğretmen oluyor

ali öğretmen olur

ali öğretmen oldu/olmuş

ali öğretmen olabilir

ali öğretmen olmalı

Son 2 yıldır psikiyatri kliniği içinde geniş donanımlı bölgemizin uyku laboratuvarı bulunmaktadır.

# shoda

sen ve arkadaşların sinemaya gidiyorsunuz

senle ben dün cem yılmaz'ın yeni filmi gördük

ayten ve çocukları partiye gelecek(ler)

cihat'la ben yıllardır mektup arkadaşınız

kemal ve siz akşam konsere gidiyorsunuz

siz, oğlunuz ve ben sohbet ediyoruz

biz her sabah kahvaltı yapıyor, radyo dinliyor ve gazete okuyoruz

# shoda

dün bize elif'in arkadaşları geldi. ders çalıştı ve video oyunları oynadı*lar*

tiyatroya sadece üç beş öğrenci geldi(*ler*)

bu saatte köpekler her gece havlıyor(*lar*)

öğrencilerin hepsi geldi

bu kavşaktan arabalar çok hızlı geçiyor(*lar*)

sandalyeler garaja yerleştirildi

meclis toplantısına birçok gazeteci katıldı

# slovesná věta

sloveso + komplementy + příslovečná určení

tranzitivnost a změny valence

aktanty a typické pády

kombinatorika významu pádů a sloves



# rekce sloves

gitmek kimse bir yere gidiyor

almak kimse kimseden bir şey alıyor

öğrenmek kimse bir şey öğreniyor

hoşlanmak kimse bir şeyden hoşlanıyor

bakmak kimse kimseye bakıyor

koymak kimse bir yere bir şey koyuyor

sormak kimse kimseye bir şey soruyor

ısrar etmek kimse bir şeyde ısrar ediyor

yatmak kimse bir yerde yatıyor

içmek kimse bir şey içiyor

kucaklaşmak kimse kimseyle kucaklaşıyor

ziyaret etmek kimse kimseyi ziyaret ediyor

ilgilenmek kimse bir şeyle ilgileniyor

uğramak kimse bir yere uğruyor

karar vermek kimse bir şeye karar veriyor

gezdirmek kimse kimseyi gezdiriyor

# slovosled

- volný nebo pevný

ali přišel do místnosti

ali entered the room

do místnosti přišel ali

it was ali who entered the room

ali do místnosti přišel

ali did enter the room

přišel do místnosti ali (a povídá...)

ali entered the room (and said...)

# slovosled

- slovosled v turečtině = volný
- změna vyjadřuje změnu v informační struktuře věty
- příklady
  - ali eve geldi
  - eve ali geldi
  - ali geldi eve
  - eve geldi ali
  - geldi ali eve
  - geldi eve ali

# výchozí slovosled

- SOV

# výchozí slovosled

- SubjektObjektVerbum

# výchozí slovosled

- SOV
- **podmět** - **přísllovečné určení** - **nepřímý předmět** - **předmět** - **příisudek**

# výchozí slovosled

- SOV
- **podmět** - **přísllovečné určení** - **nepřímý předmět** - **předmět** - **příisudek**
- **ayten** **her** **hafta sonu** **çocuklara** **çikolata** **alıyor**

# výchozí slovosled

- SOV
- podmět - příslovečné určení - nepřímý předmět - předmět - přísudek
- ayten her hafta sonu çocuklara çikolata alıyor
- povinně před přísudkem
  - kemal şarkıyı güzel söylemiş
  - nülifer et yemez
  - yarın bize yeni öğrenciler katılacakmış
  
- sabah seni biri aradı
- dün ormanda bir askeri gördüm / bir askere rastladım



# výchozí slovosled

- SOV
- podmět - příslovečné určení - nepřímý předmět - předmět - přísudek
- ayten her hafta sonu çocuklara çikolata alıyor
- povinně před přísudkem
- různé
  - částice mi/de (etc) a slovosled

# výchozí slovosled

- SOV
- podmět - příslovečné určení - nepřímý předmět - předmět - přísudek
- ayten her hafta sonu çocuklara çikolata alıyor
- povinně před přísudkem
- různé
  - částice mi/de (etc) a slovosled
  - ahmet'i yemekhanede gördüm
  - bu kitapları kitaplığa koy -- kitaplığa bütün kitapları koyma
  - hatice her sabah yatağında dikkatle gazete okuyor
  - ben her akşam saat beşe doğru eve geliyorum

# variance slovosledu

- réma = větný přízvuk + před přísudkem
- informační pozadí věty = za přísudkem (mluvený jazyk)
  - yarın konferans veriyorum
    - konferansı *yarın* veriyorum
    - *yarın* veriyorum konferansı
  - yarın prag'a trenle gelecek
    - prag'a trenle *yarın* gelecek
    - *yarın* gelecek prag'a trenle
  - zeynep arabayı aldı
    - *aldı* zeynep arabayı
    - *aldı* arabayı zeynep
- téma = první pozice
  - bu tarz fıkraları en iyi behçet anlatıyor

# informační struktura a gramatika

- ise
  - tuğçe hanım okul müdürü, bense onun sekreteriyim
- gelince

Duysalar öldüğünü alacaklılar  
Haklarını helal ederler elbet.  
Alacağına gelince...  
Alacağı yoktu zaten rahmetlinin
- de
  - kimse tevfik'i bulamıyordu, ben de ona telefon ettim

# otázka

- způsoby tvoření otázky v turečtině?

# otázka

- způsoby tvoření otázky v turečtině?
- ali geldi mi?
- kim geldi?
- ali geldi, değil mi (> di mi)?
- ali mi ayşe mi geldi?

# otázka a slovosled

pozice *mi* ve větě

- ali prag'da tatil yapıyor **mu**
- ali prag'da **tatil mi** yapıyor
- ali **prag'da mi** tatil yapıyor
- **ali mi** prag'da tatil yapıyor

# otázka a slovosled

pozice *mi* ve větě

- elif'in mi arabası bu
- şarkı mı söylüyor
- ali prag'da mı tatil yapıyor -- ali tatili prag'da mı yapıyor
- sokağa çıkıyor musun -- sokağa mı çıkıyorsun



# otázka doplňovací

## tázací výrazy

- kim
- ne
- nere-
- hangi
- nasıl
- kaç
- ne kadar
- ne zaman
- neden / niçin / niye

# otázka doplňovací

otázka doplňovací a slovosled

- kim sinemaya gidiyor -- sinemaya kim gidiyor
- neden ali korkuyor -- ali neden korkuyor

# otázka (misc.)

- o kim mi?
- acaba
  - acaba sıra kimde
- bakalım
  - bakalım sıra kimde
- yoksa
  - yoksa sıra sende mi

# negace

způsoby negace v turečtině?

# negace

způsoby negace v turečtině?

- ali gelmedi
- ali hasta değil
- ali'nin parası yok
- ali arabayla değil, trenle gelecek
- ali hiç kimseyle konuşmadı
- ne ali ne ablası gelecek
- ali pek iyi araba kullanmıyor
- ali hiç konuşmuyor
- ali asla tatlı yemez

# souvětí

- různé strategie vyjadřování
  - erol gelemedi çünkü hasta
  - inanıyorum sana dedi
  - o da gelsin istiyorum
  - yağmur yağıyorsa evden çıkmayalım
  - onu akıllı sanıyorum
  - sen kal da ben kaçıyorum
  - fark etmeyelim diye yapmış
  - ben ki hiç köpekten korkmam titreyip kaçtım
  - ferhat biraz önce odaya koşarak girdi
  - üstümüzde oturan adamın vefat ettiğini öğrendik

# souvětí: 2 věty vedle sebe

- parayı aldı gitti
  - vzal/a ty peníze a odešel/a
- gitti mi kaldı mı
  - odešel/a nebo zůstal/a?
- erol kaçta geliyor biliyor musun?
  - víš, v kolik přijde erol?
- çocuğu çocuğu yok sanırım
  - myslím, že nemá rodinu
- onu çalışan bulduk
  - myslíme, že je pracovitý/a | máme ho/ji za pracovitého/ou
- sen(i) gittin sandım
  - myslél/a jsem, že jsi odešel/a
- ben gideyim artık dedi
  - řekl/a “už půjdu”
- kalsın istiyoruz
  - chceme, aby zůstal

# souvětí: 2 věty vedle sebe

- podmínková věta
  - o gelse ben giderim
    - jestli přijde, odejdu
  - o gelirse ben giderim
    - kdyby přišel, odejdu
  - o gelseydi ben giderdim
    - kdyby přišel, odešel bych
  - o gelecekse ben gidiorum
    - pokud má přijít, odcházím
  - o geliyorsa ben gidiorum
    - pokud přichází, odcházím
  - o geldiyse ben gideyim
    - pokud přišel, odejdu
  - o gelmişse ben gitmeliyim
    - pokud (někdo říká, že) přišel, musím odejít



# souvětí: spojky

- často přejímky
- souvětí indoevropského typu
  - ve
  - ya da
  - veyá
  - ama
  - çünkü
  - ki
- zdvojené spojky
  - hem - hem
  - ne - ne
  - ...

# souvětí: spojky

- onunla konuştuğum ve dans ettim
  - mluvil/a a tančil/a jsem s ní/m
- onunla konuştuğum ama/fakat/lakin dans etmedik
  - mluvil/a jsem s ní/m, ale netancovali jsme
- onunla dans etmedim çünkü çok yorgundum
  - netancoval/a jsem s ní/m, protože jsem byl/a unavený/á
- onunla dans etti ya da/ve ya/ve yahut da konuştu
  - tančil/a nebo mluvil/a s ní/m
- onunla hem/ne konuştuğum hem/ne de dans ettim
  - mluvil/a i tančil/a jsem s ní/m
  - ani jsem s ní/m nemluvil/a, ani netančil/a

# souvětí: ki

- sanıyorum ki o gelmeyecek
    - myslím, že nepřijde
  - o diyor ki burası güzel
    - říká, že je to tady pěkné
  - tam dışarı çıkıyordum ki telefon çaldı
    - zrovna jsem odcházela/a, když zazvonil telefon
  - ablam ki doktor olarak çalışıyor böyle şeylere inanmaz
    - moje sestra, která je doktorka, takovým věcem nevěří
  - ablam ki onunla dün tanıştın doktor olarak çalışıyor
    - moje sestra, se kterou ses včera seznámil, je doktorka
- podle kontextu uvozuje vztažné nebo předmětné věty

# diye

- ahmet de geliyor mu diye sordu
    - zeptal/a se, jestli přijde i ahmet (doslova: zeptal/a se “přijde i ahmet?”)
  - erdoğan falan filan vesaire diye konuştı
    - erdoğan řekl, že bla bla atakdále (doslova: erdoğan mluvil “bla bla atakdále”)
  - gideyim mi diye düşünüyordu
    - přemýšlel, jestli má odejít (doslova: přemýšlel “mám odejít?”)
  - bunları kalsın diye söyledim
    - řekl jsem to, aby zůstal
- 
- signalizuje přímou řeč (i nevyřčenou)
  - užívá se taky pro vyjádření účelu

# konverba a slovesná jména

- yapmak
- yapma
- yapış
- yapıp
- yaparak
- yapalı
- yapa
- yapan
- yapacak
- yapmış
- yaptık
- yaptığı
- yapacağı

- jde o různé typy infinitivních tvarů sloves
- chovají se jako podstatná jména, přídavná jména nebo příslovce
- vyjadřují různé typy souvětí

# konverba a slovesná jména

- yapmak - yapma - yapış = infinitivy
  - druhé dva lze přivlastnit
  - inf. na -ış vyjadřuje způsob průběhu děje
- dans etmek istiyorum
  - chci tančit
- dans etmeyi seviyor
  - rád/a tančí
- dans etmemi istiyor
  - chce, ať tančím
- dans edişi çok komik
  - tančí komicky

# konverba a slovesná jména

- yapıp = spojení dvou vět se stejným podmínětem (odpovídá větám s ve)
- onunla dans edip sohbet ettik
  - tančili jsme a povídali si

# konverba a slovesná jména

- yaparak = vyjadřuje způsob děje
- nesrin olgun manş denizini ilk türk olarak yüzerek geçti
  - nesrin olgun jako první turkyně přeplavala kanál la manche (doslova přešla plaváním)



# konverba a slovesná jména

- yapan - yaptığı / yapacağı
- slouží pro tvoření vztažných vět
- kanepede resim yapan çocuk gökhan
  - dítě, které si kreslí na sedačce, je gökhan (doslova: dítě kreslí si na sedačce)
- resim yaptığım defter nerede?
  - kde je sešit, do kterého si kreslím (plus mínus doslova: kde je sešit mého kreslení?)
  
- yaptığı / yapacağı navíc v roli podstatného jména vyjadřuje předmětné věty
- gökhan hep kanepede resim yaptığını anlatıyor
  - gökhan vypráví, že si vždycky kreslí na sedačce (plus mínus doslova: gökhan vypráví svoje vždycky si na sedačce kreslení)